

Trójpodział władzy e- biblioteka

- ✓ Monteskiusz, *O duchu praw*, fragment o podziale władz. , 1748, oprac. M. Szczaniecki, Warszawa 1957, tom I

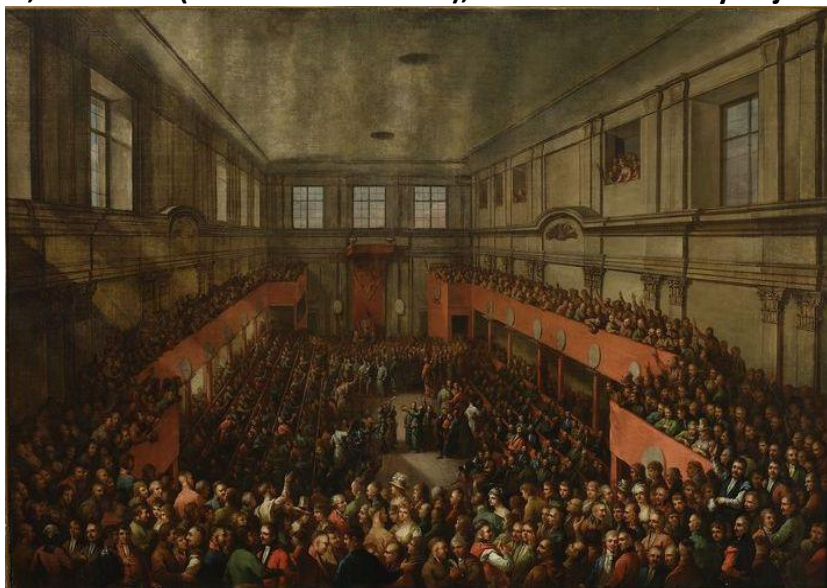
W każdym państwie istnieją trzy rodzaje władz [...]

Na mocy pierwszej, panujący lub urzędnik stanowi prawa na przeciąg pewnego czasu lub na stałe, tudzież poprawia lub znosi prawa istniejące. Na mocy drugiej rozstrzyga o wojnie lub pokoju, wyprawia lub przyjmuje poselstwa, strzeże bezpieczeństwa, zapobiega najazdom. Na mocy trzeciej, karze zbrodnie lub sędzi pomiędzy poszczególnymi jednostkami. Tę ostatnią władzę nazwiemy władzą sądowniczą, drugą zaś po prostu wykonawczą państwa.

[...] Gdzie w jednej osobie lub jednym ciele urzędowym władza prawodawcza łączy się z władzą wykonawczą, tam nie masz wolności albowiem istnieje obawa, że ten sam monarcha [...] stanowić będzie prawa tyrańskie, by je wykonywać po tyrańsku.

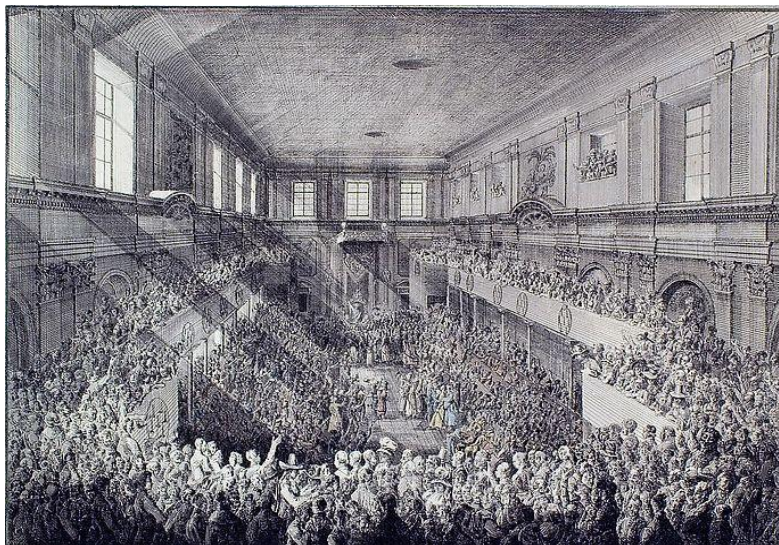
Nie masz wolności, skoro władza sądownicza nie jest oddzielną od władzy prawodawczej i wykonawczej. Jeśli złączona jest z władzą prawodawczą, powstaje samowolność w stosunku do życia i wolności obywatela, albowiem sędzia będzie zarazem prawodawcą. Jeśli jest złączona z władzą wykonawczą, sędzia będzie posiadać władzę ujarzmiela. [...].

Wojniakowski, Kazimierz (1771 aut 1772-1812), Uchwalenie Konstytucji 3 Maja, 1806

fot. Piotr Ligier/Muzeum Narodowe w Warszawie

Łęski, Józef Franciszek Stanisław (1760-1825), Norblin de la Gourdain, Jean Pierre (1745-1830), Warszawa (woj. mazowieckie), Uchwalenie Konstytucji Trzeciego Maja 1791 r., 1792

fot. Piotr Ligier/Muzeum Narodowe w Warszawie

Konstytucja 3 maja

USTAWA RZĄDOWA.

PRAWO UCHWALONE.

Dnia 3 Maja, Roku 1791.

*****
w WARSZAWIE,
p P. Drukarz Księży: Niezwo: J. K. Mei
& Dyrektora Druki: Korp: Książ.

Preambuła

W imię Boga w Trójcy Świętej jedynego. Stanisław August z Bożej łaski i woli narodu król Polski, wielki książę litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołyński, podolski, podlaski, inflancki, smoleński, siewierski i czernichowski, wraz z stanami skonfederowanymi w liczbie podwójnej naród polski reprezentującymi.

Uznając, iż los nas wszystkich od ugruntowania i wydoskonalenia konstytucji narodowej jedynie zawisł, długim doświadczeniem poznawszy zadawnione rządu naszego wady, a chcąc korzystać z pory, w jakiej się Europa znajduje i z tej dogorywającej chwili, która nas samym sobie wróciła, wolni od hańbiących obcej przemocy nakazów, ceniąc drożej nad życie, nad szczęśliwość osobistą egzystencję polityczną, niepodległość zewnętrzną i wolność wewnętrzną narodu, którego los w nasze ręce jest powierzony, chcąc oraz na

PREZYDENT.PL

błogosławieństwo, na wdzięczność współczesnych i przyszłych pokoleń zasłużyć, mimo przeszkód, które w nas namiętności sprawować mogą, dla dobra powszechnego, dla ugruntowania wolności, dla ocalenia Ojczyzny naszej i jej granic, z największą stałością ducha niniejszą konstytucję uchwalamy i tę całkowicie za świętą, za niewzruszoną deklarujemy, dopóki by naród w czasie prawem przewidzianym wyraźną wolą nie uznał potrzeby odmienienia w niej jakiego artykułu. Do której to konstytucji dalsze ustawy sejmu teraźniejszego we wszystkim stosować się mają.

(...)

II. Szlachta ziemianie

Szanując pamięć przodków naszych jako fundatorów rządu wolnego, stanowi szlacheckiemu wszelkie swobody, wolności, prerogatywy pierwszeństwa w życiu prywatnym i publicznym najuroczyściej zapewniamy, szczególnie zaś prawa, statuta i przywileje temu stanowi od Kazimierza Wielkiego, Ludwika Węgierskiego, Władysława Jagiełły i Witolda brata jego, wielkiego księcia litewskiego, nie mniej od Władysława i Kazimierza Jagiellończyków, od Jana Alberta, Aleksandra i Zygmunta Pierwszego braci, od Zygmunta Augusta, ostatniego z linii jagiellońskiej, sprawiedliwie i prawnie nadane, utwierdzamy i za niewzruszone uznajemy. Godność stanu szlacheckiego w Polsce za równą wszelkim stopniom szlachectwa, gdziekolwiek używanym, przyznajemy. Wszelką szlachtę równymi być między sobą uznajemy, nie tylko co do starania się o urzędy i o sprawowanie posług Ojczyźnie, honor, sławę, pożytek przynoszących, ale oraz co do równości używania przywilejów i prerogatyw stanowi szlacheckiemu służących. Nade wszystko zaś prawa bezpieczeństwa osobistego, wolności osobistej i własności gruntowej i ruchomej, tak jak od wieków każdemu służyły, świętobliwe nienaruszenie zachowanie mieć chcemy i zachowujemy; zaręczając najuroczyściej, iż przeciwko własności czyjejkolwiek żadnej odmiany lub ekscencji w prawie nie dopuścimy; owszem, najwyższa władza krajowa i rząd przez nią ustanowiony żadnych pretensji pod pretekstem iurium regalium i jakimkolwiek innym pozorem do własności obywatelskich bądź w części, bądź w całości rościć sobie nie będzie. Dla czego bezpieczeństwo osobiste i wszelką własność komukolwiek z prawa przynależną jako prawdziwy społeczności węzeł, jako źrenicę wolności obywatelskiej szanujemy, zabezpieczamy, utwierdzamy i aby na potomne czasy szanowane, ubezpieczone i nienaruszone zostawały, mieć chcemy.

Szlachtę za najpierwszych obrońców wolności i niniejszej konstytucji uznajemy. Każdego szlachcica cnotcie, obywatelstwu i honorowi jej świętości do szanowania, jej trwałości do strzeżenia poruczamy jako jedyną twierdzę Ojczyzny i swobód naszych.

III. Miasta mieszczenie

Prawo na teraźniejszym sejmie zapadłe pod tytułem *Miasta nasze królewskie wolne w państwach Rzeczypospolitej w zupełności utrzymane mieć chcemy* i za część niniejszej konstytucji deklarujemy, jako prawo wolnej szlachcie polskiej dla bezpieczeństwa ich swobód i całości wspólnej Ojczyzny nową, prawdziwą i skuteczną dającą siłę.

IV. Chłopi włościanie

PREZYDENT.PL

Lud rolniczy, spod którego ręki płynie najobfitsze bogactw krajowych źródło, który najliczniejszą w narodzie stanowi ludność, a zatem najdzielniejszą kraju siłę, tak przez sprawiedliwość, ludzkość i obowiązki chrześcijańskie, jako i przez własny nasz interes dobrze rozumiany, pod opiekę prawa i rządu krajowego przyjmujemy, stanowiąc: iż odtąd jakiebykolwiek swobody, nadania lub umowy dziedzice z włościanami dóbr swoich autentycznie ułożyli, czyli by te swobody, nadania i umowy były z gromadami, czyli też z każdym osobno wsi mieszkańcem zrobione, będą stanowić wspólny i wzajemny obowiązek podług rzetelnego znaczenia, warunków i opisu zawartego w takowych nadaniach i umowach pod opiekę rządu krajowego podający układy takowe i wynikające z nich obowiązki przez jednego właściciela gruntu dobrowolnie przyjęte, nie tylko jego samego, ale i następców jego lub prawa nabywców tak wiązać będą, że ich nigdy samowolnie odmieniać nie będą mocni. Nawzajem włościanie jakiegokolwiek bądź majątności od dobrowolnych umów, przyjętych nadań i z nimi złączonych powinności usuwać się inaczej nie będą mogli, tylko w takim sposobie i z takimi warunkami, jak w opisach tychże umów postanowione mieli, które czy na wieczność, czyli do czasu przyjęte, ściśle ich obowiązywać będą. Zawarowawszy tym sposobem dziedziców przy wszelkich pożytkach od włościan im należących, a chcąc jak najskuteczniej zachęcić pomnożenie ludności krajowej, ogłaszamy wolność zupełną dla wszystkich ludzi tak nowo przybywających, jak i tych którzy by pierw z kraju oddaliwszy się, teraz do Ojczyzny powrócić chcieli, tak dalece, iż każdy człowiek do państw Rzeczypospolitej nowo z którejkolwiek strony przybyły lub powracający, jak tylko stanie nogą na ziemi polskiej, wolnym jest zupełnie użyć przemysłu swego jak i gdzie chce, wolny jest czynić umowy na osiadłość, roboczną lub czynsze, jak i dopóki się umówi, wolny jest osiadać w mieście lub na wsiach, wolny jest mieszkać w Polsce lub do kraju, do którego zechce, powrócić, uczyniwszy zadosyć obowiązkom, które dobrowolnie na siebie przyjęł.

V. Rząd, czyli oznaczenie władz publicznych

Wszelka władza społeczności ludzkiej początek swój bierze z woli narodu. Aby więc całość państw, wolność obywatelska i porządek społeczności w równej wadze na zawsze zostawały, trzy władze rząd narodu polskiego składać powinny i z woli prawa niniejszego na zawsze składać będą, to jest: władza prawodawcza w Stanach zgromadzonych, władza najwyższa wykonawcza w królu i Straży i władza sędownicza w jurysdykcjach na ten koniec ustanowionych lub ustanowić się mających.

VI. Sejm, czyli władza prawodawcza

Sejm czyli Stany zgromadzone na dwie izby dzielić się będą: na izbę poselską i na izbę senatorską pod prezydencją króla.

Izba poselska jako wyobrażenie i skład wszechwładztwa narodowego będzie świątynią prawodawstwa. Przeto w izbie poselskiej najpierw decydowane będą wszystkie projekta.

1-mo Co do praw ogólnych, to jest konstytucyjnych, cywilnych, kryminalnych i do ustanowienia wieczystych podatków, w których to materiach propozycje do tronu województwom, ziemiom i powiatom do roztrząśnienia podane, a przez instrukcje do izby przychodzące, najpierw do decyzji wzięte być mają.

PREZYDENT.PL

2-do Co do uchwał sejmowych, to jest poborów doczesnych, stopnia monety, zaciągania długu publicznego, nobilitacji i innych nagród przypadkowych, rozkładu wydatków publicznych ordynaryjnych i ekstraordynaryjnych, wojny, pokoju, ostatecznej ratyfikacji traktatów związkowych i handlowych, wszelkich dyplomatycznych aktów i umów do prawa narodów ściągających się, kwitowanie magistratur wykonawczych i tym podobnych zdarzeń, głównym narodowym potrzebom odpowiadających, w których to materiałach propozycje od tronu prosto do izby poselskiej przychodzić mające, pierwszeństwo w prowadzeniu mieć będą.

Izby senatorskiej, złożonej z biskupów, wojewodów, kasztelanów i ministrów pod prezydencją króla, mającego prawo raz dać votum swoje, drugi raz paritatem rozwiązywać osobiście lub nadesłaniem zdania swojego do tejże izby, obowiązkiem jest: 1-mo Każde prawo, które po przejściu formalnym w izbie poselskiej do senatu natychmiast przesłane być powinno, przyjęć lub wstrzymać do dalszej narodu deliberacji opisaną w prawie większością głosów; przyjęcie moc i świętość prawa nadawać będzie; wstrzymanie zaś zawiesi tylko prawo do przyszłego ordynaryjnego sejm, na którym gdy powtórna nastąpi zgoda, prawo zawieszony od senatu przyjętym być musi. 2-do Każdą uchwałę sejmową w materiałach wyżej wyliczonych, którą izba poselska senatowi przestać natychmiast powinna, wraz z tąż izbą poselską większością głosów decydować, a złączona izb obydwóch większością według prawa opisana będzie wyrokiem i wolą Stanów.

Warujemy, iż senatorowie i ministrowie w obiektach sprawowania się z urzędowania swego bądź w Straży, bądź w komisji, votum decisivum w sejmie nie będą mieli i tylko zasiadać wtenczas w senacie mają dla dania eksplikacji na żądanie sejm.

Sejm zawsze gotowym będzie. Prawodawczy i ordynaryjny rozpoczynać się ma co dwa lata, trwać zaś będzie podług opisu prawa o sejmach. Gotowy, w potrzebach nagłych zwołany, stanowić ma o tej tylko materii, do której zwołany będzie lub o potrzebie po czasie zwołania przypadłej. Prawo żadne na tym ordynaryjnym sejmie, na którym ustanowione było, znoszonym być nie może. Komplet sejm składać się będzie z liczb osób niższym prawem opisanej, tak w izbie poselskiej, jako i w izbie senatorskiej.

Prawo o sejmikach, na terażniejszym sejmie ustanowione, jako najistotniejszą zasadę wolności obywatelskiej uroczycie zabezpieczamy.

Jak zaś prawodawstwo sprawowane być może przez wszystkich i naród wyręcza się w tej mierze przez reprezentantów, czyli posłów swoich dobrowolnie wybranych, przeto stanowimy, iż posłowie na sejmikach obrani w prawodawstwie i ogólnych narodowych potrzebach podług niniejszej konstytucji uważani być mają jako reprezentanci całego narodu, będąc składem ufności powszechnej.

Wszystko i wszędzie większością głosów udecydowane być powinno. Przeto liberum veto, konfederacje wszelkiego gatunku i sejmy konfederackie jako duchowi niniejszej konstytucji przeciwne, rząd obalające, społeczność niszczące, na zawsze znosimy.

Zapobiegając z jednej strony gwałtownym i częstym odmianom konstytucji narodowej, z drugiej uznając potrzebę wydoskonalenia onej po doświadczeniu jej skutków co do

PREZYDENT.PL

pomyślności publicznej, porę i czas rewizji i poprawy konstytucji co lat dwadzieścia pięć naznaczamy, chcąc mieć takowy sejm konstytucyjny ekstraordynaryjnym podług osobnego o nim prawa opisu.

VII. Król, władza wykonawcza

Żaden rząd najdoskonalszy bez dzielnej władzy wykonawczej stać nie może. Szczęśliwość narodów od praw sprawiedliwych, praw skutek od ich wykonania zależy. Doświadczenie nauczyło, że zaniedbanie tej części rządu nieszczęściami napełniło Polskę. Zawarowawszy przeto wolnemu narodowi polskiemu władzę praw sobie stanowienia i moc baczności nad wszelką wykonawczą władzą oraz wybierania urzędników do magistratur, władzę najwyższego wykonywania praw królowi i radzie jego oddajemy, która to rada Strażą Praw zwać się będzie.

Władza wykonawcza do pilnowania praw i onych pełnienia ściśle jest obowiązana. Tam czynna z siebie będzie, gdzie prawa pozwalają, gdzie prawa potrzebują dozoru egzekucji, a nawet silnej pomocy. Posłuszeństwo należy się jej zawsze od wszystkich magistratur, moc przynaglenia nieposłuszne i zaniedbujące swe obowiązki magistratury w jej rękę zostawiamy.

Władza wykonawcza nie będzie mogła praw stanowić ani tłumaczyć, podatków i poborów pod jakimkolwiek imieniem nakładać, długów publicznych zaciągać, rozkładu dochodów skarbowych przez sejm zrobionego odmieniać, wojny wydawać, pokoju ani traktatu i żadnego aktu dyplomatycznego definitive zawierać. Wolno jej tylko będzie tymczasowe z zagranicznymi prowadzić negocjacje oraz tymczasowe i potoczne dla bezpieczeństwa i spokojności kraju wynikające potrzeby załatwiać, o których najbliższemu zgromadzeniu sejmowemu donieść winna.

Tron polski elekcyjnym przez familie mieć na zawsze chcemy i stanowimy. Doznane klęski bezkrólewioń, periodically rząd wywracających, powinność ubezpieczenia losu każdego mieszkańca ziemi polskiej i zamknięcia na zawsze drogi wpływom mocarstw zagranicznych, pamięć świetności i szczęścia Ojczyzny naszej za czasów familii ciągle panujących, potrzeba odwrócenia od ambicji tronu i możnych Polaków, zwrócenia do jednomyślnego wolności narodowej pielęgnowania wskazały roztropności naszej oddanie tronu polskiego prawem następstwa. Stanowimy przeto, iż po życiu, jakiego nam dobroć boska pozwoli, elektor dzisiejszy saski w Polszcze królować będzie. Dynastia przyszłych królów polskich zacznie się na osobie Fryderyka Augusta, dzisiejszego elektora saskiego, którego sukcesorom de lumbis z płci męskiej tron polski przeznaczamy. Najstarszy syn króla panującego po ojcu na tron następować ma. Gdyby zaś dzisiejszy elektor saski nie miał potomstwa płci męskiej, tedy mąż przez elektora za zgodą Stanów zgromadzonych córce jego obrany zaczynać ma linie następstwa płci męskiej do tronu polskiego. Dlaczego Marię Augustę Nepomucenę, córkę elektora, za infantkę polską deklarujemy, zachowując przy narodzie prawo, żadnej preskrypcji podpadać nie mogące, wybrania do tronu drugiego domu po wygaśnięciu pierwszego.

Każdy król, wstępując na tron, wykona przysięgę Bogu i narodowi na zachowanie konstytucji niniejszej, na pacta conventa, które ułożone będą z dzisiejszym elektorem saskim jako przeznaczonym do tronu i które tak jak dawne wiązać go będą.

PREZYDENT.PL

Osoba króla jest święta i bezpieczna od wszystkiego; nic sam przez się nie czyniący, za nic w odpowiedzi narodowi być nie może; nie samowładcą, ale ojcem i głową narodu być powinien i tym go prawo i konstytucja niniejsza być uznaje i deklaruje. Dochody tak jak będą w paktach konwentach opisane i prerogatywy tronowi właściwe, niniejszą konstytucją dla przyszłego elekta zawarowane, tkniętymi być nie będą mogły.

Wszystkie akta publiczne, trybunały, sądy, magistratury, monety, stemple pod królewskim iść powinny imieniem. Król, któremu wszelka moc dobrze czynienia zostawiona być powinna, mieć będzie ius agratiandi na śmierć wskazanych prócz in criminibus status. Do króla rozporządzenie najwyższe siłami zbrojnym krajowymi w czasie wojny i mianowanie komendantów wojska należeć będzie, z wolą atoli ich odmianą za wolą narodu. Patentować oficerów i mianować urzędników podług prawa niniejszego opisu, nominować biskupów i senatorów podług opisu tegoż prawa oraz ministrów jako urzędników pierwszych władzy wykonawczej jego będzie obowiązkiem.

Straż, czyli rada królewska, do dozoru całości i egzekucji praw królowi oddana, składać się będzie: 1-mo z prymasa jako głowy duchowieństwa polskiego i jako prezesa Komisji Edukacyjnej, mogącego być wyręczonym w Straży Praw przez pierwszego ex ordine biskupa, którzy rezolucji podpisywać nie mogą; 2-do z pięciu ministrów, to jest ministra policji, ministra pieczęci, ministra belli, ministra skarbu, ministra pieczęci do spraw zagranicznych; 3-tio z dwóch sekretarzy, z których jeden protokół Straży, drugi protokół spraw zagranicznych trzymać będą, obydwaj bez votum decydującego.

Następca tronu z małoletności wyszedłszy i przysięgę na konstytucję wykonawszy, na wszystkich Straży posiedzeniach, lecz bez głosu, przytomnym być może.

Marszałek sejmowy, jako na dwa lata wybrany, wchodzić będzie w liczbę zasiadających w Straży bez wdawania się w jej rezolucje, jedynie dla zwołania sejmu gotowego w takim zdarzeniu: gdyby on uznał w przypadkach koniecznego zwołania sejmu gotowego wymagających rzetelną potrzebę, a król go zwołać wzbraniał się; tedy tenże marszałek do postów i senatorów wydać powinien listy okólne, zwołując onych na sejm gotowy i powody zwołania tego wyrażając. Przypadki zaś do koniecznego zwołania sejmu są tylko następujące: 1-mo w gwałtownej potrzebie do prawa narodu ściągającej się, a szczególnie w przypadku wojny ościennej, 2-do w przypadku wewnętrznego zamieszania grożącego rewolucją kraju lub kolizją między magistraturami, 3-tio w widocznym powszechnym głodzie niebezpieczeństwie, 4-to w osierociałym stanie Ojczyzny przez śmierć króla lub w niebezpiecznej jego chorobie. Wszystkie rezolucje w Straży roztrząsane będą przez skład wyżej wspomniany. Decyzja królewska po wysłuchaniu wszystkich zdaniach przeważać powinna, aby jedna była w wykonaniu prawa wola. Przeto każda ze Straży rezolucja pod imieniem królewskim i z podpisem ręki jego wychodzić będzie. Powinna jednak być podpisana także przez jednego z ministrów zasiadających w Straży i tak podpisana do posłuszeństwa wiązać będzie, i dopełniona być ma przez komisje lub przez jakiegokolwiek magistratury wykonawcze, w tych jednak szczególnie materiałach, które wyraźnie niniejszym prawem wyłączone nie są. W przypadku, gdyby żaden z ministrów zasiadających decyzji podpisać nie chciał, król odstąpi od tej decyzji, a gdyby przy niej upierał się, marszałek sejmowy w tym przypadku upraszać się będzie o zwołanie sejmu gotowego; i jeżeli król opóźniać będzie zwołanie, marszałek to wykonać powinien.

PREZYDENT.PL

Jako nominowanie wszystkich ministrów, tak i wezwanie z nich jednego od każdego administracji wydziału do rady swojej, czyli Straży, króla jest prawem. Wezwanie to ministra do zasiadania w Straży na dwa lata będzie z wolnym onego nadal przez króla potwierdzeniem. Ministrowie do Straży wezwani w komisjach zasiadać nie mają.

W przypadku zaś, gdyby większość dwóch trzecich części wotów sekretnych obydwóch izb złączonych na sejmie ministra bądź w Straży, bądź w urzędzie odmiany żądała, król natychmiast na jego miejsce innego nominować powinien.

Chcąc, aby Straż Praw narodowych była do ścisłej odpowiedzi narodowi za wszelkie onych przestępstwa, stanowimy, iż gdy ministrowie będą oskarżeni, przez deputację do egzaminowania ich czynności wyznaczoną, o przestępstwo prawa, odpowiadać mają z osób i majątków swoich. W wszelkich takowych oskarżeniach Stany zgromadzone prostą większością wotów izb złączonych odesłać obwinionych ministrów mają do sądów sejmowych po sprawiedliwe i wyrównujące przestępstwu ich ukaranie, lub przy dowiedzionej niewinności od sprawy i kary uwolnienie.

Dla porządnego władzy wykonawczej dopełnienia ustanawiamy oddzielne komisje mające związek ze Strażą i obowiązane do posłuszeństwa tejże Straży. Komisarze do nich wybierani będą przez sejm dla sprawowania urzędów swoich w przeciągu czasu prawem opisanego. Komisje te są: 1-mo Edukacji, 2-do Policji, 3-tio Wojska, 4-to Skarbu.

Komisje porządkowe wojewódzkie, na tym sejmie ustanowione, równie do dozoru Straży należące, odbierać będą rozkazy przez wyżej wspomniane pośrednicze komisje respective co do obiektów każdej z nich władzy i obowiązków.

VIII. Władza sędziowska

Władza sędziowska nie może być wykonywana ani przez władzę prawodawczą, ani przez króla, lecz przez magistratury na ten koniec ustanowione i wybierane. Powinna zaś być tak do miejsc przywiązana, żeby każdy człowiek bliską dla siebie znalazł sprawiedliwość, żeby przestępny widział wszędzie groźną nad sobą rękę krajowego rządu.

1-mo Ustanawiamy przeto sąd pierwszej instancji dla każdego województwa, ziemi i powiatu, do których sędziowie wybierani będą na sejmikach. Sądy pierwszej instancji będą zawsze gotowe i czuwające na oddanie sprawiedliwości tym, którzy jej potrzebują. Od tych sądów iść będzie apelacja na trybunały główne, dla każdej prowincji być mające, złożone równie z osób na sejmikach wybranych. I te sądy, tak pierwszej, jako i ostatniej instancji będą sądami ziemiańskimi dla szlachty i wszystkich właścicieli ziemskich z kimkolwiek in casibus iuris et facti.

2-do Jurysdykcje zaś sądowe wszystkim miastom, podług prawa sejmu teraźniejszego o miastach wolnych królewskich, zabezpieczamy.

3-tio Sądy referendarskie, dla każdej prowincji osobne, mieć chcemy w sprawach włościan wolnych dawnymi prawami sądowi temu poddanych.

PREZYDENT.PL

4-to Sądy zadworne asesorskie, relacyjne i kurlandzkie zachowujemy.

5-to Komisje wykonawcze będą miały sądy w sprawach do swej administracji należących.

6-to Oprócz sądów w sprawach cywilnych i kryminalnych dla wszystkich stanów będzie sąd najwyższy sejmowy zwany, do którego przy otwarciu każdego sejm obrane będą osoby. Do tego sądu należeć będą występki przeciwko narodowi i królowi, czyli crimina status.

Nowy kodeks praw cywilnych i kryminalnych przez wyznaczone przez sejm osoby spisać rozkazujemy.

Autor: Izabela Rysak